

РЕЦЕНЗИЯ

за защита на дисертационен труд „ПРОРОГАЦИЯ НА МЕЖДУНАРОДНА КОМПЕТЕНТНОСТ“ за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в област на висшето образование, 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.6. Право, Докторска програма: Международно частно право от Кристиан Пламенов Райчев – редовен докторант в Катедра Гражданскоправни науки към Юридическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски”

от проф. д-р Силви Василев Чернев,
професор по гражданско-процесуално право в ПУ „Паисий Хилендарски“ и Бургаски свободен университет

УВАЖАЕМИ ЧЛЕНОВЕ НА НАУЧНОТО ЖУРИ,

Настоящата рецензия е изготвена с оглед защитата на дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.6. Право, Докторска програма: Международно частно право от Кристиан Пламенов Райчев – редовен докторант в Катедра Гражданскоправни науки към Юридическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски”

Процедурата е започната на основание чл. 3 и 4 от Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), чл. 30, 31 и 32 от Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав на Република България (ППЗРАДРБ), Правилника за развитието на

академичния състав на ПУ „Паисий Хилендарски“, а така също и съгласно решение на Факултетния съвет на Юридическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Назначен съм за член на научното жури със Заповед № 21-982/12.05.2023 г. на Ректора на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представените документи съответстват на изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и ПРАС на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Процедурата е коректно спазена.

I. ХАРАКТЕРИСТИКА НА ПРЕДСТАВЕНИЯ ТРУД

1. Обща характеристика

1.1. Дисертационният труд е посветен на проблематика, която засяга съществен аспект от осъществяването и най-вече ефективността на защитата на частноправни отношения с международен елемент, при което на волята и удобството на страните по такива правоотношения се придава особена значимост.

Резултатите от едно подобно изследване биха били полезни както за българските съдилища, така и за юристите, практикуващи в областта на такъв род правоотношения. В допълнение следва да се посочи липсата на цялостно изследване на тази проблематика в нашата литература.¹

¹ Съзнавам, че в условията на глобализирано стопанство и невиджано разгръщане на възможностите на всевъзможни информационни технологии, все по-обхватна международноправна регулация и съответно – наличието на изследвания на дадена проблематика на широко достъпни езици, може би трябва да преобмислим значението на това, че дадено научно изследване е първо или уникално в българската литература. Отдавна са премахнати съществувалите в миналото идеологически и всякакви други бариери и в днешно време би следвало да оценяваме качествата на научните изследвания съобразно универсални (а не провинциални) критерии.

1.2. Структурата на работата е такава, която обикновено се използва при монографичен труд: работата се състои от Въведение, четири глави и Заключение.

1.2.1. Във Въведението (стр. 9 – 13) се очертават значимостта темата и актуалността на изследването; неговият предмет, цели и научно-изследователски задачи. Посочени са методите на изследването, очертани са новостите и практическата ползност на труда, както и общи характеристики на труда – обем и структура.

1.2.2. Глава Първа (стр. 14 – 33) е посветена на проблематиката на източниците на правната уредба и тяхната йерархията, а също така и на съпоставка между пророгационно и арбитражно споразумения като сходни институти.

1.2.2.1. През призмата на правната реалност на Република България авторът накратко разглежда особеностите на три вида източници на международното частно право: право на ЕС (включително на тези на първичното право), международноправни източници и вътрешноправни/национални източници. Разглежда се съотношението между тези видове източници в йерархичен и темпорален порядък, включително по посока на евентуални действия на съдилищата в хода на правоприлагането.

1.2.2.2. Във втората част на тази глава (стр. 21 – 33) авторът прави съпоставка на разглежданото от него явление пророгация и възможността за разглеждане на правни спорове от арбитраж.

Изложението в сбита форма съдържа съществените характеристики на арбитражния способ за разрешаване на правни спорове, а така също и на арбитражното споразумение като основание за дерогиране на компетентността на държавните съдилища и обосноваване на компетентността на арбитраж. Авторът поставя ударение върху

самостоятелността на арбитражното споразумение и посочва някои последици от това.

Следва съпоставка между арбитражното и пророгационното споразумение (стр. 28 и сл.). Общност между двете се открива характеристиката им на процесуални договори, а различието се търси в приложимостта на различни нормативни източници и в моментите, към които следва да се търси и установява действителността на съответното споразумение и да се определя международният характер на правоотношението.

1.2.3. Глава Втора е посветена на международноправната уредба на пророгацията на компетентност (стр. 34 – 76).

1.2.3.1. В първата част на тази глава авторът разглежда уредбата според т. нар. Хагска конвенция за споразуменията относно избор на съд от 30.06.2005 г. (34- 52).

Изложението започва с връзката на Конвенцията с предходна уредба Регламент „Брюксел I bis“. Следва относително пространен коментар на съдържащата се в нея уредба. Специално внимание е отделено на възможността за избор на съд с изключителна компетентност (стр. 44 и сл.) и на т. нар. „асиметрични споразумения“ (стр. 48). Разделът завършва със сравнение между Хагската конвенция от 2005 и Нюйоркската конвенция за признаване и изпълнение на чуждестранни арбитражни решения от 1958 г. (стр. 53 и сл.).

1.2.3.2. Втората част на тази глава е посветена на пророгация, съгласно т. нар. „Луганска конвенция“ (стр. 61 – 76).

Последователно се прави паралел между тази конвенция и Регламент „Брюксел I bis“ , проследява се развитието на правната уредба и се коментира пророгацията на компетентност, съгласно тази конвенция (стр. 67 – 76). Изложени са разсъждения относно това дали пророгационната клауза има изключителен или неизключителен характер. След описание на

формалните изисквания към такъв тип клауза се разглежда и компетентност, основана на явяването на ответника по съответното дело.

1.2.4. Глава Трета е посветена на правната уредба на пророгацията в правото на ЕС (стр. 77 – 186).

1.2.4.1. Първият параграф² е посветен на пророгацията съгласно Регламент (ЕС) № 1215/2012 на Европейския парламент и на съвета относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела - „Брюксел I bis“ (стр. 77 - 117).

Последователно, с кратки коментари и историческа справка, се възпроизвежда съответната уредба. За определяне на пророгацията авторът цитира чл. 25 от посочения регламент и на базата на текста прави обща характеристика на описваното явление, като за по-задълбочена характеристика препраща към други автори.

Изложението следва предметния обхват, проблематиката на международния елемент, на избора на съд и приложимо материално право; действието на споразумението за избор на съд.

Отделено е внимание на същността на пророгационната и дерогационна функции, като се върши позоваване на съдебна практика и доктрина. Авторът излага и свое становище (стр. 91).

По-нататък в изложението се разглежда действието на споразумението, включително по отношение на трети страни и в случаи на правоприемство (стр. 93), а така също по отношение на избрания съд и на неизбраните съдилища. Разглеждат се изискванията за действителност (формални и материални, а така също и такива, основани на обичаи в международната търговия), включително по отношение на приложимото право по отношение

² Авторът не обозначава отделните части от съответните глави, а само посочва заглавия, изписани с главни букви, т. е., посочването на параграфи е от мен – рецензента.

на този вид споразумение. Най-сетне авторът се спира на „мълчалива“ пророгация и на пророгация по дела „с по-слаба страна“ (стр. 106 – 117).

1.2.4.2. Втората част (по мое обозначаване – параграф) се отнася до пророгацията по Регламент (ЕС) № 2019/1111 на Съвета на Европа относно компетентността, признаването и изпълнението на решения по брачни въпроси и въпроси, свързани с родителската отговорност, и относно международното отвлечане на деца (преработен текст) – стр. 118 – 144.

Изложението започва с установяване на връзката между въпросния регламент, Брюкселската конвенция от 28.05.1998 г., Регламент (ЕО) 1347/2000 и Регламент (ЕО) № 2201/2003 (стр. 118) – т.е. проследява се развитието на уредбата.

Изрично се посочва, че пророгацията съгласно обсъждания регламент не се отнася до т. нар. „брачни дела“ (а така също и ограниченията, които произхождат от това положение по отношение на други семейни спорове), като за сметка на това се определя понятието „дете“ (стр. 125). Проследяват се хипотези на едновременно водени дела за развод и такива, свързани с отношения – родители – деца, и съответните възможности за пророгация, включително посредством тълкуване поведението на ответника. Разглежда се и хипотезата на прекратяване на брачно производство и ефекта от това по отношение на свързани производства (стр. 133 и сл.).

Параграфът завършва с предложения де леге ференда по отношение на т. нар. брачни дела (стр. 142 и сл.).

1.2.4.3. Третият параграф на тази пространна глава е посветен на Регламент (ЕО) № 4/2009 на Съвета от 18.12.2008 г. относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на съдебни решения и сътрудничество по въпроси, свързани със задължения за издръжка (стр. 145-152).

1.2.4.4. Четвъртият параграф е посветен на пророгация, съгласно Регламент (ЕС) 2016/1103 за въпроси, свързани с имуществения режим между съпрузи (стр. 156 – 170) и

1.2.4.5. Последният параграф на Глава Трета се отнася до възможностите за пророгация съгласно Регламент (ЕС) 650/2012 по наследственоправни въпроси (стр. 171 – 186).

Авторът последователно проследява нуждата, довела до приемането на този регламент и възможностите за пророгация по дела, свързани с наследяване (включително съществуващите ограничения); въпроси свързани с формата на съответното споразумение и други въпроси. Всъщност изложението се отнася и до въпроси извън пряко свързаните с пророгацията.

1.2.5. В последната глава – Четвърта се разглежда уредбата на пророгацията съгласно КМЧП (стр. 187 – 197).

Авторът, в сбита форма, възпроизвежда съществуващите в българската правна литература становища относно същността на пророгацията, и на дерогацията на компетентността на български съдилища, като изрично подчертава, че дерогация не се допуска в случаи на изключителна компетентност на българските съдилища, като посочва изброените в КМЧП случаи на изключителна компетентност.

В последващата част изложението се съсредоточава около правните последици на пророгационното споразумение (стр. 193); презумпцията за изключителна компетентност на избрания съд, която окачествява като оборима. Последната част е посветена на проблематиката на мълчаливото учредяване на компетентност на български съд.

1.2.6. Работата завършва с кратко заключение

1.3. Положителни страни на представения труд:

1.3.1. На фона на наблюдаваната глобализация на икономическите отношения; наличието на възможности за свободно движение на хора и

редица други фактори правоотношенията с международен елемент придобиват все по-широко разпространение. Това прави разглежданата материя значима, особено като се има пред вид, че тази материя обикновено е чужда на голяма част от практикуващите юристи в Република България. В този смисъл изборът на темата е удачен и разглежданият труд полезен. В казаното може да се открие принос.

1.3.2. Положителна характеристика на труда е пространният анализ на многобройните нормативни източници, приемани по различно време, при което авторът се е стремил да изясни времево и йерархично съотношение между тях, което също има приносно значение, включително с практично-приложен характер.

1.3.3. Приносен момент представлява опитът на автора да направи съпоставка между пророгационното споразумение и арбитражното споразумение.

1.3.4. Авторът е използвал сериозен брой литературни източници (32 на български език и 22 на чужди езици, а така също и източници на електронен носител).³

1.3.5. Използвани и анализирани са 22 акта, свързани с дейността на международни съдилища (решения, определения и становища на представители на страни, участвали в съответните производства.

1.3.6. Работата разкрива добри познания в областта на разглежданата материя.

1.3.7. В резултат от извършения анализ авторът е формулирал редица предложения *de lege ferenda*⁴, сред които бих открил:

³ Броенето може да не е точно, тъй като авторът само е посочил източниците, като в някои случаи те дори не са подредени съобразно ясен критерий.

⁴ Струва ми се, че при коментар на международноправни източници, които се разработват с изключително внимание и от хора с много висока компетентност, не би следвало да се използва изразът *de lege ferenda*, а да се прояви по-висока доза научна скромност.

1.3.7.1. предложението на автора във връзка с точно формулиране на понятието „обичайно пребиваване“;

1.3.7.2. Направените предложения по отношение на възможността за пророгация на компетентност по делата, свързани с развод, законна раздяла и недействителност на брака са напълно приемливи и др..

2. Работата има и слабости, сред които ще посоча следните:

2.1. Естествено е при разработване на дадена тема съответният автор „потъва“ в проблематиката и да открива само нейни положителни страни. В разглеждания труд пророгацията се третира като изцяло положително явление, което всъщност не винаги е така.

Авторът изхожда от едностранчивата позиция, че посредством пророгацията (същото отнася и към арбитража) страните по материални правоотношения с международен елемент се стремят да получат справедливо, качествено и бързо разрешаване на спорове (което е вярно в редица случаи). Всъщност обаче в голяма част от случаите всяка от страните се домогва да осигури за себе си изгоден форум и благоприятно решение. Широко разпространено е явлението “forum shopping”, което не е стигнало до вниманието на автора

Също така, възприемайки като похвален опита да се сравняват пророгационното и арбитражното споразумение, не споделям залегналата в изложението нагласа, че едва ли не усъвършенстването на уредбата на пророгацията ще създаде нови, приемливи възможности за избягване на арбитража като способ за решаване на частноправни спорове. Двата способа са доста различни и не би следвало да се противопоставят.

2.2. Ако се опитваме да открием монографичен характер на работата, ще бъдем затруднени от липсата на теоретично изясняване на същността на разглежданото явление. Възпроизвежда се голяма по обем правна уредба, като анализът не е концентриран към същността, а следва отделните

нормативни източници Това води до впечатление за по-скоро коментарен характер. Историческият преглед е бегъл и разхвърлен. Читателят не научава кога, как и защо възниква възможността за пророгация и дали идеята за такава е имала същите измерения в предходни отрязъци от време.

2.3. Структурата на работата в този ѝ вид не е особено приемлива (авторът трябва сериозно да помисли при евентуален опит за публикуване).

2.3.1. В първата част (първата глава) според мен трябва да се очертае същността на разглеждания институт и въз основа на това да се прави опит за изясняване на различните негови аспекти (давам си сметка, че това е трудно при огромния обем конкуриращи се нормативни източници).

2.3.2. Забелязах, че в автореферата авторът говори за параграфи, но в текста има само заглавия с големи букви, което силно затруднява проследяването на изложението.⁵

2.3.3. Би било полезно в заключението да се изложат основните изводи от научното изследване и евентуалните препоръки за усъвършенстване на уредбата. В сегашния вид на работата последните са нахвърляни на най-различни места и едва в автореферата е направен опит за систематизирането им.

2.3.3.4. Има и други слабости, които биха могли да бъдат избегнати при една добра редакция на труда с оглед евентуалното му публикуване.

3. Видно от представената професионална автобиография Кристиан Райчев преподава от няколко години (като хоноруван и редовен асистент по Международно частно право) и работи като адвокат към Пловдивска адвокатска колегия .

4. Докторантът ката има четири публикации, пряко свързани с темата на дисертационния труд.

⁵ Не поставям въпрос за пропорционалността на главите, тъй като не намирам това за особено съществено. В настоящия случай обаче не съм сигурен, че авторът сериозно е обмислял структурата

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От казаното би могло да се заключи, че представеният дисертационен труд отговаря на утвърдените се критерии в практиката по прилагането на Закона за развитието на академичния състав в Република България, на Правилника за прилагането на този закон и на специалните изисквания на Правилника за развитието на академичния състав на ПУ „Паисий Хилендарски”.

Работата е посветена на важен правен институт със сериозно значение в правоотношенията с международен елемент и самата тя като цяло представлява принос. Демонстрира, че Кристиан Пламенов Райчев притежава достатъчни теоретични знания в областта на международното частно право и способност за научни изследвания.

Това ми дава основание да дам положителна оценка на качествата на рецензирания труд и на докторанта, и да предложа на уважаемото Научното жури да присъди образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 3.6. „Право” (Международно частно право) на Кристиан Пламенов Райчев – редовен докторант към Юридическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски”.

06.06.2023 г.

Изготвил становището:

проф. д-р Силви Чернев